

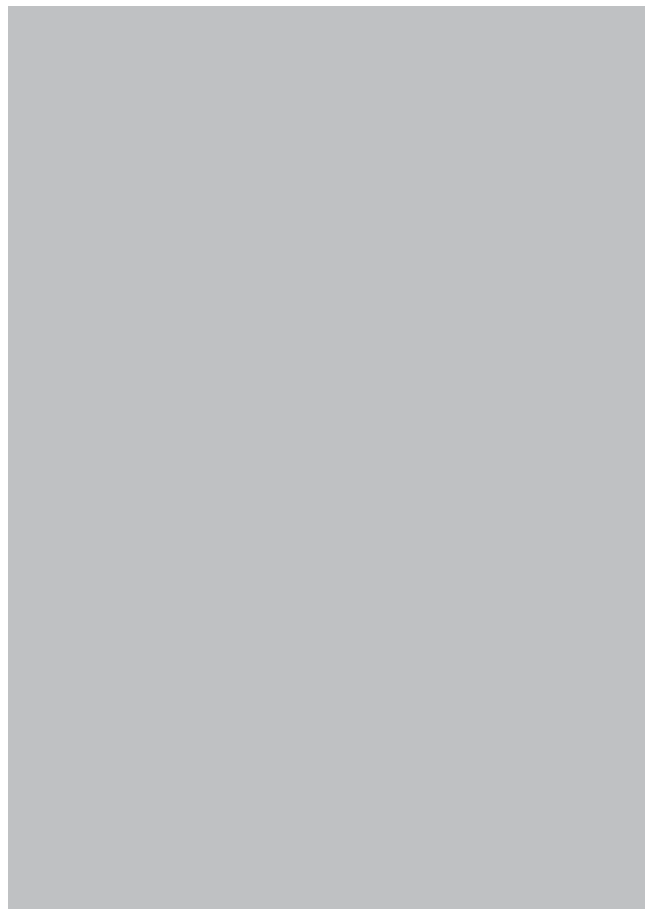
Revolution och känslor

Svenska radikala turister på Kuba under 1960- och början av 1970-talet ¹

Hur påverkar känslor människornas intresse för politik? I artikeln analyseras en rad svenska författares reseskildringar om Kuba under 1960 och 1970-talen och betydelsen av känslor för det politiska budskapet de vill förmedla. – **AV CHARLOTTE TORNBJER**

Revolution som fenomen är en modern företeelse och svår att tänka sig utan ett känslomässigt engagemang. Detta gäller även den kubanska revolutionen och svenska uppfattningar om denna. Jag vill i denna artikel undersöka hur svenska mer radikala turister, som såg något positivt i revolutionen, under 1960- och början av 1970-talen kopplade samman revolutionen med känslor. Den övergripande frågan handlar om hur känslor påverkar synen på revolution och ett politiskt engagemang under perioden. Att undersöka radikala turisternas känslomässiga upplevelser av den kubanska revolutionen är en väg att gå för att svara på detta. Konkret kommer jag att fokusera följande frågor: Hur såg resenärerna på känslornas betydelse för revolutionen? Påverkade detta i sin tur deras inställning till revolutionen och hur de positionerade sig i förhållande till den? Jag kommer också att undersöka om känslorna könskodades eftersom känslor traditionellt har kodats feminina i en västerländsk kontext.² Mina teoretiska utgångspunkter är den forskning som har lyft fram känslornas betydelse för det politiska livet. Känslor ska i detta resonemang inte enbart kopplas till våld och okontrollerbara känslouttryck utan även till positiva värden som viljan att skapa politiska gemenskaper och förmågan att göra politiska val. Känslor, liksom rationella ställningstaganden, kan således varken ses som positiva eller negativa i sig.³

Det var först efter revolutionen, Grisbuktsinvasionen och Kubakrisen som Kuba blev ett intressant resmål för svenskar. Här följde svenskarna en internationell trend. I synnerhet vänsterintellektuella tjugades av de politiska omvälvningarna på Kuba. Särskilt beundrade de helhetstanken, energin och entusiasmen i landet.⁴ Jag ger i denna artikel begreppet politisk turism en vid definition och inkluderar både resor i början av 1960-talet gjorda av svenska skribenter som Anders Ehnmark, Björn Kumm och Artur Lundkvist och resenärer som mer entydigt solidariserade sig med den revolutionära kampen i slutet av 1960- och början av 1970-talen. Den förstnämnda typen av resor var mer politiska reportageresor och det kan diskuteras om de ska klassificeras som politisk turism, men klart är att resenärerna hade en till övervägande del positiv inställning till den kubanska revolutionen och ville se vilka lärdomar som kunde dras av den. Den andra typen av resor kan mer entydigt definieras som politisk turism, då det snarare rörde sig om att i handling solidarisera sig med revolutionen och den antiimperialistiska kampen. Ett exempel är de personer som deltog i Nordiska brigaden, med början 1970, som anordnades av Svensk-kubanska föreningen i syfte att ge

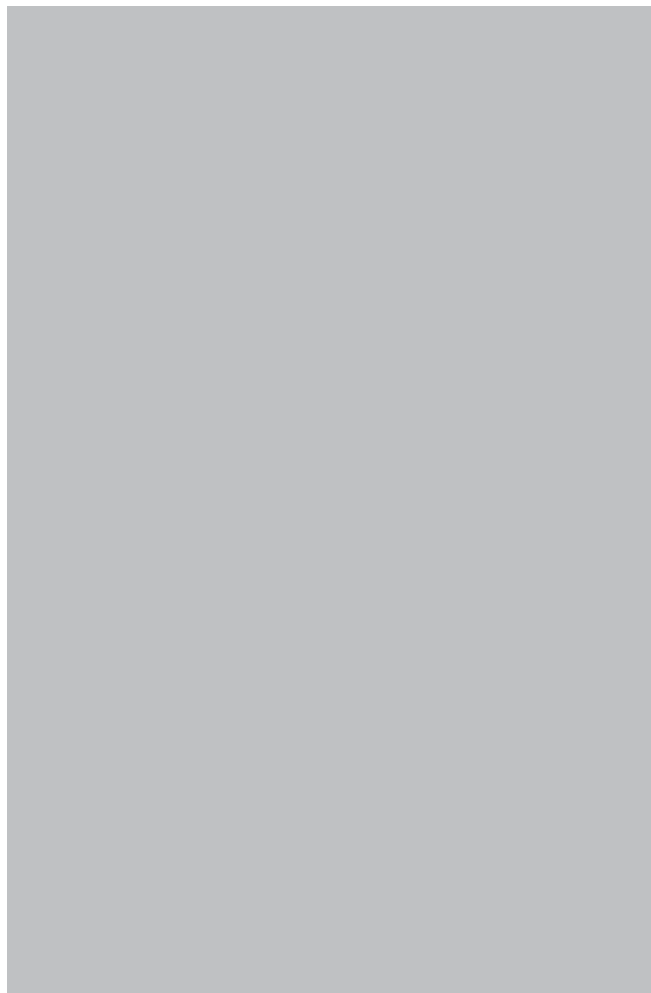
Affisch 1974.

ungdomar möjlighet att i handling solidarisera sig med revolutionen. Fördelen med att inkludera båda dessa typer av skildringar i analysen är att likheter och skillnader över tid tydligare kan undersökas. Det fanns även andra mer negativt inställda personer som reste till Kuba. Deras ställningstaganden har jag i mycket liten utsträckning tagit med i undersökningen.

De resenärer som reste i början av 1960-talet som ingår i denna undersökning hade alla tydliga vänstersympatier. Björn Kumm var vid sin resa 24 år och hans skildring från det revolutionära Kuba, *Cuba sí* (1963), var hans debutbok. Anders Ehnmark (f. 1931) gav 1963 ut skildringen *Cuba cubana* och hade vid sin resa redan gett ut en bok om Angola och var således en mer etablerad skribent och skrev kontinuerligt i *Expressen*. Artur Lundkvist (1906–1991) gav 1965 ut boken *Så lever Kuba* och var i än högre grad etablerad som författare och litteraturkritiker. Han skrev ett otal reseskildringar, men är kanske främst känd som en av modernismens förgrundsfigurer i Sverige. Från slutet av 1960-talet reste många tydligt marxistiskt influerade grupper till Kuba på studieresor och de beskrev entusiastiskt det kubanska samhällsexperimentet.⁵ Sär-

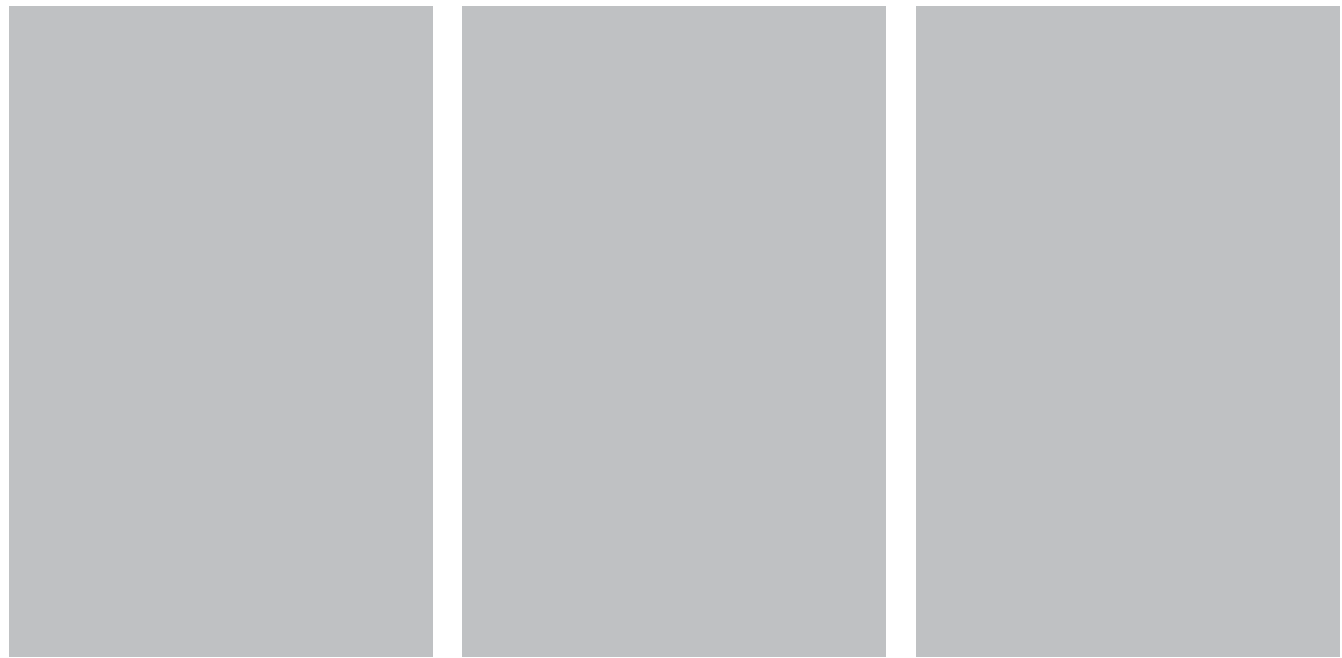
Journalisten Björn Kumm (f. 1938) fotograferad 1984. Folket i Bild/Kulturfronts arkiv. Han debuterade 1963 med reportageboken *Cuba Sí!* Samma år gav Anders Ehnmark (f. 1931, bilden till höger, LO-tidningens arkiv) ut boken *Cuba cubana*. Artur Lundkvist (1901–1996, bilden nedan, från Ny Dags arkiv) tillhörde en äldre generation författare och debuterade redan på 1920-talet, men vid sidan av sitt eget författarskap ägnade han sig mycket åt att introducera utländska författare i Sverige, inte minst från Latinamerika. Reportageboken *Så lever Kuba* utkom 1965.

skilt intressant är arkitekten Eva Björklunds skildring. Hon reste till Kuba under våren 1968, men stannade där för att arbeta i ett helt år. Hon publicerade 1971 sina erfarenheter i *Dagbok från Kuba*, där hon på ett personligt sätt berättade om sitt vardagsliv 1968–69 i det revolutionära Kuba. Viss försiktighet måste dock råda vid jämförelser mellan de tidigare skildringarna och Björklunds bok då *Dagbok från Kuba* är skriven i en delvis annan genre – i dagboksform. Det privata och politiska går tydligt hand i hand i hennes skildring. Dessutom måste könsaspekten ha i åtanke. Därutöver ingår positivt inställda skildringar från Kuba-besök, publicerade i exempelvis Svensk-kubanska föreningens tidskrift *Kuba*, i undersökningen.

Det känslomässiga engagemanget

Att det finns ett känslomässigt engagemang för revolutionen bland den kubanska befolkningen som de tidiga svenska besökarna beundrade är tydligt. Kumm poängterade att han aldrig i ett svenskt första-maj-tåg hade hört Internationalen sjungas med en sådan glöd som på Kuba.⁶ Ehnmark beskrev sjungande ungdomar på lastbilsflak, men bagatelliserade också engagemanget och jämförde det med firandet av en examen.⁷ Även Lundkvist fascinerades av entusiasmen när revolutionen firade 6-årsjubileum: »Det ser ut som ett slags hänförelsens strömning, en ohejdbar översvämning av människor.»⁸ Dessa tre tillfälliga besökare såg otvetydigt det känslomässiga engagemanget som en del av det revolutionära livet och fascinerades av hänförelsen och entusiasmen. Åtminstone Kumm och Ehnmark var dock inte enbart positiva, utan uttryckte också sin tveksamhet inför trovissheten och det tvärsäkra.⁹ Exempelvis menade Kumm att den kubanska ungdomen, som

främst stod för det känslomässiga engagemanget, var alltför okritisk, men den var i alla fall »betydligt mer rationell än deras jämnåriga i det övriga Latinamerika, som huvudsakligen ägnar sig åt att kasta sten på amerikanska ambassaden.»¹⁰

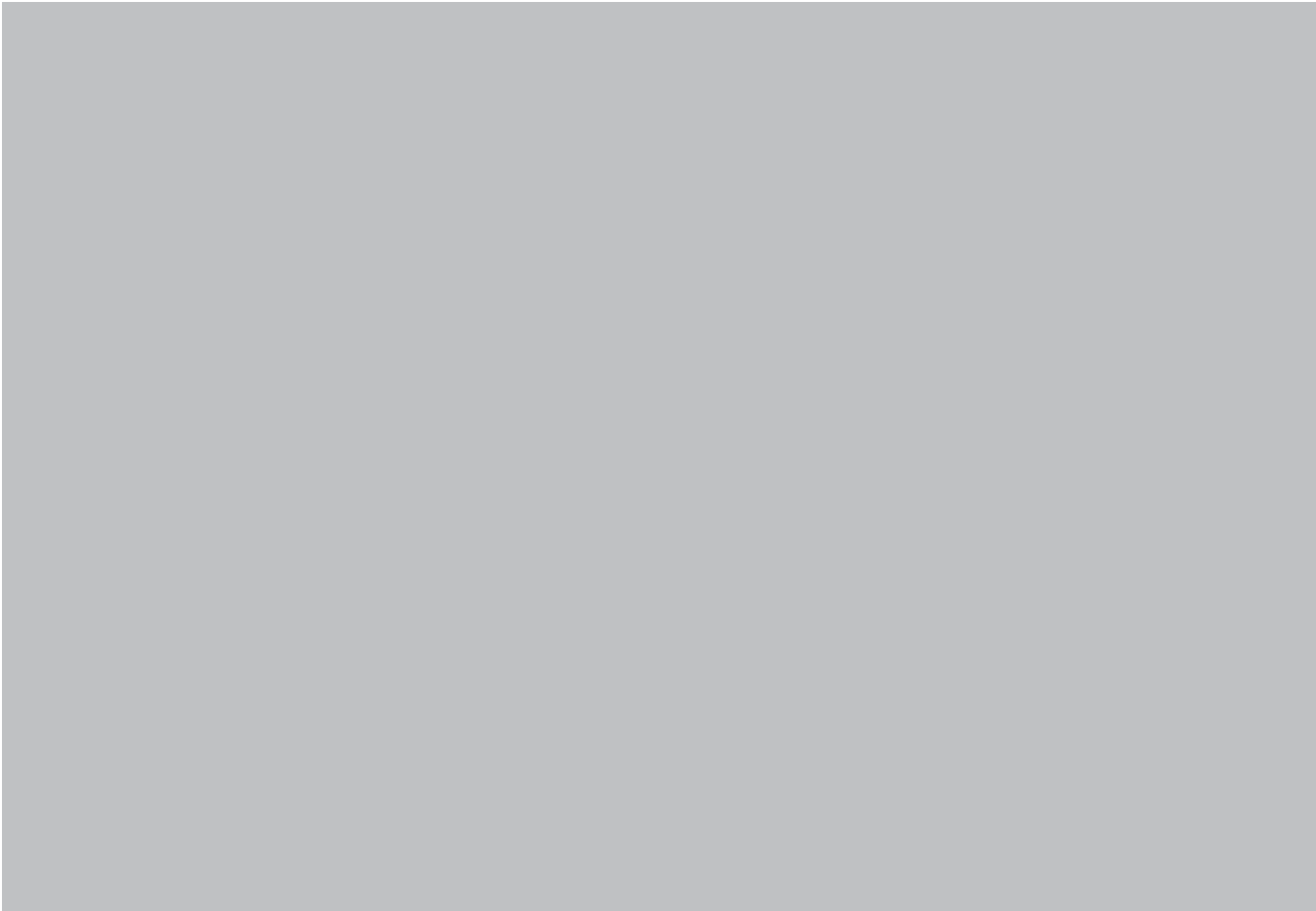
Den kubanska revolutionen var i dessa resenärers ögon engagerande, men också dansant och fylld av afrokubanska rytmer. Referenserna till dans och musik är återkommande och de kopplades intimt samman med själva revolutionen: »Alla människor dansade i det här landet. Glädjen var sinnligt påtaglig, alla jag träffade höll små tal som verserat prisade revolutionen.»¹¹ Detta var något helt annorlunda än livet i de socialistiska östeuropeiska staterna. Kumm berättade exempelvis hur de östtyska delegaterna vid ett möte skruvade oroligt på sig mitt i all den dansanta yran. Samtidigt blev han själv berusad av musiken och leendena. Detsamma menade Ehnmark: »Livet bevarar en sötma och en anarki som man knappast förbinder med socialistiska stater.»¹² Den kubanska revolutionen stod i stället för något livsbejakande.

Kubanernas eget känslomässiga engagemang för revolutionen kunde också lyftas fram genom att resenärerna betonade deras relation med Fidel Castro. Kumm framställde dock Castros tal som lågmälda och inte så känslomässigt duperande som exempelvis Hitlers och jämförde dem i stället med Tage Erlanders tal.¹³ Även Ehnmark lyfte fram att Castro hade ett stort känslomässigt stöd från folket och hävdade att ett politiskt möte med Castro mer liknade amerikanska fotbollsmatcher än ett traditionellt politiskt möte av europeisk art. Ehnmark såg massmötena som en revolutionens ritual, där Castro mer följde Rousseaus anvisningar om känslomässigt deltagande än Lenins mer rationella.¹⁴ Ehnmark var dock medveten om att det rörde sig om en myt som Castro själv

gjorde så mycket som möjligt av för att legitimera sitt styre, men Ehnmark var fascinerad av det folkliga stödet, massmötena och Castros sätt att iscensätta sin legitimitet genom att skapa en viss stämning och ställa retoriska frågor vid massmötena och därigenom tolka folkviljan. Trots sin uppenbara fascination lyfte han fram att Kuba alltmer närmade sig en diktatur av marxistisk typ.¹⁵

Dessa manliga resenärer i början av 1960-talet var iakttagande besökare eller vittnen som utifrån sina kunskaper och egna erfarenheter försökte bilda sig en uppfattning om vad den kubanska revolutionen egentligen var för något.¹⁶ Det känslomässiga engagemang de mötte (och ibland även förfördes av) blev en del av deras ställningstaganden. Men det är tydligt att de ställde sig utanför revolutionen. Kubanerna befann sig i en emotionell gemenskap som de inte helhjärtat kunde delta i även om de skulle vilja. Ibland beskriver de det som om de befann sig i ett drömtillstånd. Det fanns något överkligt över hela det revolutionära skeendet. Detta gällde inte minst glädjen, dansen och entusiasmen för revolutionen.¹⁷ Lundkvist intog dock snarare positionen av en kulturellt intresserad turist.¹⁸ Det var främst om den kulturella politiken som Lundkvist hade åsikter och den visade det stora kulturella avståndet mellan honom som svensk och kubanerna: »Att få en diskussion, ett ömsesidigt tankeutbyte till stånd med dem visar sig ganska svårt. Vi och de är alltför främmande för varandras synsätt, våra frågor och kritiska anmärkningar förefaller dem mer eller mindre obegripliga.» (Lundkvist 1965, s. 175)

Här handlade det inte bara om skillnader i kultur, utan om att den politiska värdegemenskapen var så olika. Men i alla fallen var det en annorlunda emotionell kultur som mötte resenärerna och den både tjugade och skrämde.

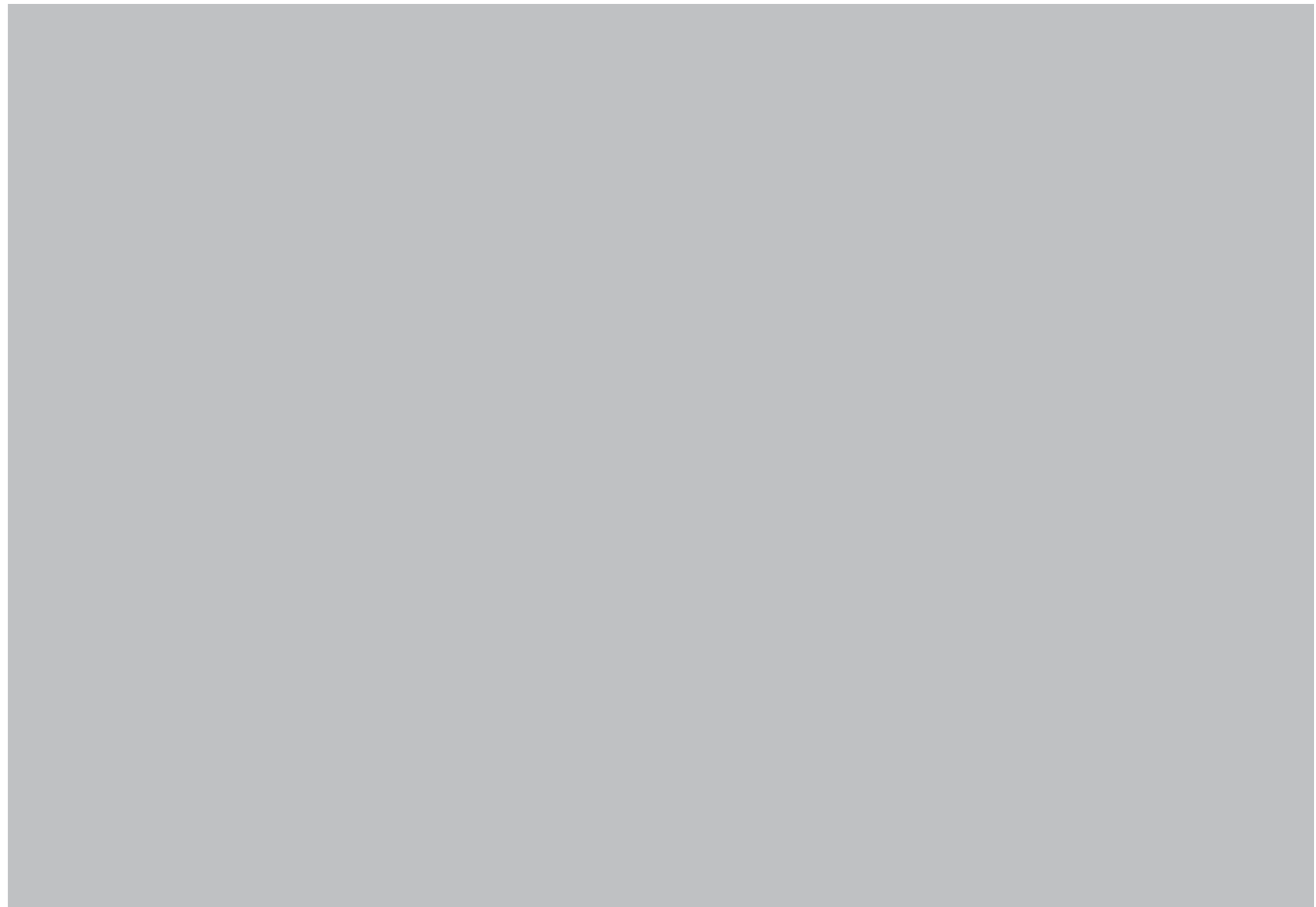
Svensk-kubanska föreningen organiserar sedan 1970 den Nordiska Brigaden som utför arbete på jordbruk och liknande på Kuba. För brigaden på bilden saknas datering. Norrskensflammans arkiv.

Mot slutet av 1960-talet reste utpräglade vänsteraktivister till Kuba för att i handling solidarisera sig med revolutionen och för att se om den socialistiska revolutionen hade lyckats där. Även bland dessa fanns en stor beundran för entusiasmen hos det kubanska folket.¹⁹ Eva Björklund är särskilt fascinerande. Hon var både en åskådare till entusiasmen och en del av den.²⁰ Även Björklund observerade den dansande revolutionen. Hon tolkade dansen och rumbatakterna som ett kubanskt sätt att göra propaganda.²¹ Men också de sammanhang där dansen och musiken inte explicit kopplades till den politiska sfären hänförde henne. Hon skriver uttryckligen hur hon blev berörd av extasen och glädjen när hon exempelvis besökte olika dansföreställningar.²² Björklunds position påminner om emigrantens (även om hon inte hade för avsikt att stanna hela livet på Kuba), eftersom hon genom sitt arbete och sitt engagemang deltog aktivt i revolutionen, vilket skiljer henne från resenärerna i början av 1960-talet.²³ Hennes aktiva arbete för revolutionen innebar dock inte att hon var okritisk. Tvärtom, hon beskrev hur hon fick anmärkningar på hemmafrenten för att hon kritiserade revolutionen allt för mycket. Jämför man hennes skildring med de mindre personliga skildringarna från samma tid, så var de betydligt mindre benägna att kritisera det kubanska systemet utan de försvarade i stället helhjärtat de kubanska vägvalen. Detta gör hennes skildring

särskilt intressant eftersom den så tydligt kopplar ihop det personliga, det politiska och emotioner. Björklund beskrev också hur hon själv förändrades av den annorlunda emotionella kulturen på Kuba. Hon uppfattade sig som delvis »kubaniserad» och livet på Kuba som mer intensivt, spontant och mer solidariskt.²⁴ Hon trodde sig inte kunna uppleva detta i Sverige, även om hon blev glad när hon läste om aktionsgrupper och andra politiska aktiviteter i Sverige.²⁵ Här ser hon hopp om förändring av den svenska politiska emotionella kulturen. Sverige hade något att lära av Kuba. Hon var inte ensam bland de svenska vänsteraktivisterna på besök i Kuba om att se det känslomässiga engagemanget som en mer entydig positiv upplevelse. Även deltagare i Nordiska brigaden lyfte fram den starka solidaritet som revolutionen medförde och framhöll den som ett föredöme.²⁶

Ungdom och sexualitet

Den grupp som framför allt bar upp revolutionens känslomässiga engagemang i alla här undersökta resenärers skildringar var ungdomen som ett kollektiv.²⁷ I dessa sammanhang var inte ungdomen i sig könsbestämd. Ungdomarna som skildrades bestod både av flickor och pojkar och de deltog i princip i samma aktiviteter.²⁸ Däremot skildes ofta det kvinnliga ut i mer detaljerade iakttagelser. I synnerhet resenärerna

Den XI världsungdomsfestivalen på Kuba 1978. Foto: Karl Staf. Norrskensflammans arkiv.

under tidigt 1960-tal gav uttryck åt att det sjöd av sexualitet. Kumms möte med den unga, vackra och revolutionära Meca hade exempelvis sexuella undertoner. Hon anklagade honom visserligen för att vara oengagerad och utan politiskt medvetande, vilket han med sorg i hjärtat tog till sig: »Meca var vacker och mitt inne i revolutionen. Självt var jag en kvarleva från den kapitalistiska perioden.»²⁹ Meca blev i denna passage både en representant och en symbol för revolutionen medan Kumm själv befann sig utanför revolutionen och stod för den gamla kapitalistiska världen.

Även hos Ehnmark var det de unga dansande kvinnorna som främst fick symbolisera den kubanska revolutionen och dess känslomässiga engagemang. Detta gällde, menade han, även när de första årens revolutionsyra hade lagt sig, när puritanismen fått större genomslag och revolutionen mer hade riktat in sig på framtiden och barnen och det man måste försaka för att nå dit: »Och kvinnorna fick svara för den slutliga definitionen vid en 'socialistisk karneval', där congarytmer, gungande höfter och karibisk magdans klargjorde sötman i ordet socialism och de lockelser som framtiden bar i sitt sköte.»³⁰ Ehnmark själv ställde sig här dock inte på samma vis som Kumm i motsats till revolutionen, men det är tydligt att han uppfattade sig som en iakttagare, ett vittne.

Lundkvist var än mer explicit när han beskrev de unga

kubanska kvinnorna som medvetet frestade männen, även om den kubanska kvinnan för honom inte enbart representerade revolutionen, utan snarare den kubanska kulturen i stort. Lundkvist beskrev den kubanska kvinnans kropp som ett S som i sexualitet: »Hon understödjer med alla medel de naturliga tillgångarna, hon tränger in sin kropp i mirakulöst åtsittande kläder, som om hon vore invuxen i dem eller insydd.»³¹ Men det var ingen lättfärdighet som rådde, till utlänningens besvikelse, skrev Lundkvist, och förmodligen syftade han här även på sig själv: »Hon befinner sig mitt i skärningspunkten mellan tradition och modern frigörelse, mellan spansk insnörda lidelser och avsiktslöst amerikanskt demonstrerande.»³² Den manliga motsvarigheten till kvinnans utstuderade sexualitet var enligt Lundkvist den kubanska cigarren. En artefakt fick här anspela på den manliga sexualiteten som kvinnorna bar med sig i sina kroppar.³³

Att kvinnor med sina kroppar på detta vis gjordes till symbol för ett fenomen, ett land eller tillstånd var knappast unikt för resenärer till Kuba. Det har en lång tradition. I antiken personifierades abstrakta begrepp som rättvisan och visdomen i form av en kvinna.³⁴ Senare symboliserades även länder av en kvinna: Storbritannien av Britannia, Tyskland av Germania och Sverige av Svea.³⁵ I synnerhet postkolonialt inspirerade forskare har också lyft fram hur landskapet i erövrade

Invigning av boktryckeri på Kuba 1983. Den svenske ambassadören Anders Sandström i talarstolen. Norrskensflammans arkiv. Nedan: Tidskriften *Kuba* ges ut av Svensk-Kubanska föreningen sedan 1971.

områden ofta skildrades i kvinnlig form och att själva erövrandet framställdes i sexuella termer. Följden blev en föreställning om att man kunde lära känna ett lands kultur genom dess kvinnor.³⁶ Alla tre reseskildringarna från början av 1960-talet ger exempel på detta. Hos Ehnmark och Kumm fick de unga kvinnorna förkroppsliga den emotionella revolutionära kulturen, hos Lundkvist den kulturella mix av tradition och modernitet som han menade den nya kubanska kulturen stod för.

Eva Björklunds erfarenheter 1968–1969 var dock av ett helt annat slag. Hon deltog själv i det revolutionära livet och såg det inte utifrån som de tre tidigare manliga resenärerna. Dessutom var hon kvinna. Även hon betonade att revolutionen i första hand var ungdomens och att det var ungdomen som skulle förändra Kuba i grunden.³⁷ Hennes eget deltagande gav henne dock ett annat perspektiv. Även hon berättade om den vibrerande sexualiteten. Som blond kvinna väckte hon uppmärksamhet på stranden och hon blev uppvaktad av

män.³⁸ Men hon förde inte över sina personliga upplevelser av revolutionen till en symbolisk nivå. I debatter om *machismon* positionerade hon sig tydligt som svensk kvinna som ansåg att jämställdheten mellan könen var självklar, men hon hävdade

också att utvecklingen skulle gå i jämställd riktning när revolutionen fortskred. *Machismon* hade således inte sin grund i revolutionen, utan hade sina rötter i det gamla samhället.³⁹ Samma sak hävdade en nordisk brigadör som spontant avfärdade en lättklädd nattklubbsshow som ett uttryck för amerikansk kulturimperialism, men se-nare i artikeln menade att detta inte var revolutionens fel utan berodde på att den inte hade hunnit skapa en genuint folklig kultur.⁴⁰ De resenärer från Lund som författat boken *Kuba – revolutionärt exempel* hävdade i sin tur att den svenska kritiken mot puritanism, mansdominans och könsfördomar på Kuba allt för mycket hade utgått från en svensk könsrollsdebatt och att man inte hade tagit hänsyn till den starka inhemska patriarkalismen på Kuba.⁴¹ Till skillnad från

Björklund hänvisade de dock sällan i sin genomgång av det kubanska samhället till några egna subjektiva och känslomässiga upplevelser, utan de positionerade sig som analytiska betraktare. Björklunds mycket personliga skildring särskiljer sig i detta sammanhang. Men jag skulle inte vilja säga att den därmed är marginaliserad. Svensk-kubanska föreningen lyfte fram hennes skildring som en bra introduktion om man ville lära sig mer om den kubanska revolutionen.⁴² Därmed blir hennes personliga ton och känslomässiga engagemang också politisk gångbar och ett sätt att skapa engagemang både för politisk förändring i stort och för solidaritet med den kubanska revolutionen.

Känslor och revolution

Jens Ljunggren hävdar att det fanns förväntningar på intellektuella att väcka känslor och engagemang i den svenska mediala offentligheten under 1960-talet och menar att längtan efter politiska känsloupplevelser och engagemang var en viktig del i årtiondets vänsterintellektuella mobilisering. Det innebär inte att saklighet och analys nedvärderades, utan att det skulle kombineras med känslomässigt engagemang för att fylla ett existentiellt tomrum.⁴³ Det kan jämföras med Agneta Edmans iakttagelser att 1960-talets resenärer på ett annat sätt än tidigare kritiserade den svenska välfärdsstatens kyla.⁴⁴

De här analyserade skildringarna passar delvis in i dessa resonemang. Både Ehnmark och Kumm utgick från en västerländsk liberal demokrati som norm. Däremot fanns det en tydlig längtan efter och fascination för en annan mer passionerad emotionell kultur som man menade sig finna på Kuba där den representerades av sinnlig dans och musik och i första hand förkroppsligades av kvinnor, men även av cigarrer, Castros person och massmöten. Skildringarna författade av vänsteraktivister i slutet av 1960-talet lyfte också fram den emotionella gemenskapen som en förebild. Alla här undersökta skildringarna upplevde således en annan emotionell gemenskap på Kuba. I första hand framställdes den som en skillnad i politiskt system, men man kan fråga sig om de inte också menade att denna skillnad hade djupare kulturella rötter. Den var inte enbart kopplad till revolutionen. Dans och musik var inte bara revolutionära, utan även uttryck för andra kulturella strömningar.

Skillnaderna mellan skildringarna berodde dock på att det hade skett något i det omgivande samhället. Vietnamkriget och engagemanget mot den amerikanska krigsinsatsen tog fart i hela västvärlden efter 1965. I skildringar från denna tid var det inte längre den västerländska liberala demokratin som utgjorde mall. Det egna känslomässiga engagemanget var dock mindre uttalat i dessa skildringar, även om Björklunds skildring är ett undantag. Det känslomässiga engagemanget uppskattades inte heller av andra grupper i samhället. Ehnmark föregrep utgivningen av sin bok med en artikel i *Liberal Debatt* där han diskuterade bland annat Castro och hans anhängare. Han blev i ett senare nummer hårt kritiserad för att han låtit sig tjusas av entusiasmen och engagemanget på Kuba, men svarade i sin tur med samma mynt: Att inlägget mot honom var alltför lidelsefullt och illustrerade en hysterisk reaktion som han menade var vanlig i Kuba-debatten.⁴⁵ Känslor använ-

des i båda dessa fall som ett sätt att avfärda motståndaren.

Emotionalitet kan således ses som både något positivt och negativt och här vill jag återknyta till Jens Ljunggrens tes om att det främst var ett sätt för vänstern att mobilisera, men han påpekar också att det även inom vänstern fanns en kritik mot ett alltför starkt känslomässigt engagemang.⁴⁶ Samtidigt beskriver flera av de här analyserade resenärerna möten på ett personligt plan och hur den upplevda emotionaliteten också påverkade deras mer allmänna ställningstaganden till revolutionen. De känslor resenärerna upplevde skapade i sig ett engagemang. De marxistiska gruppernas och Nordiska Brigadens skildringar av Kuba från slutet av 1960- och början av 1970-talen byggde dock upp sina analyser mindre på det känslomässiga engagemanget och mer på andra parametrar. Det var i synnerhet en socialistisk analys och värdering av samhälls-

REFERENSER – REVOLUTION OCH KÄNSLOR

- 1 Denna undersökning har kunnat genomföras tack vare finansiellt stöd från Erik Philip-Sörensens stiftelse för främjande av genetisk och humanistisk vetenskaplig forskning.
- 2 Alison M. Jaggar, *Feminist Politics and Human Nature*, Totawa, NJ 1983.
- 3 Se exempelvis Jeff Goodwin, James M. Jasper & Francesca Polletta, »Why Emotions Matter», i Jeff Goodwin, James M. Jasper & Francesca Polletta (red.), *Passionate politics: emotions and social movements*, Chicago 2001, s. 1–10.
- 4 Paul Hollander, *Political pilgrims: western intellectuals in search of the good society*, New Brunswick 2006, s. 32. Även David Caute lyfter fram att Sartre hyllade energikulten på ön, David Caute, *The fellow-travellers: intellectual friends of communism*, London 1988, s. 421.
- 5 Se exempelvis *Cuba*, Uppsala 1969; Kerstin Allroth m. fl, *Kuba – revolutionärt exempel*, Stockholm 1969. Dessa böcker redogör främst för det kubanska samhällets uppbyggnad och det revolutionära samhället och beskriver mindre personliga möten med landet och människorna.
- 6 Björn Kumm, *Cuba sí*, Stockholm 1963, s. 11.
- 7 Ander Ehnmark, *Cuba Cubana*, Helsingfors 1963, s. 18.
- 8 Artur Lundkvist, *Så lever Kuba*, Stockholm 1965, s. 38.
- 9 Ehnmark 1963, s. 33, 83; Kumm 1963, s. 13, 100.
- 10 Kumm 1963, s. 148f.
- 11 Kumm 1963, s. 11, 92, 95, 97, 117 (citatt); Ehnmark 1963, s. 18, 22f, 24; Lundkvist 1965, s. 61 och alla publicerade fotografier på dansande människor, planscher 6 och 27. Jfr Eva Björklund, *Dagbok från Kuba*, Stockholm 1971, s. 21, 35; *Kuba* 1972 mars, s. 4, 8, 28, 32, 35.
- 12 Kumm 1963, s. 94f; Ehnmark 1963, s. 23 (citatt), 26.
- 13 Kumm 1963, s. 153.
- 14 Ehnmark 1963, s. 106–108.
- 15 Ehnmark 1963, s. 122–126. Även i Björklunds skildring ses massmöten som en ritualiserad form för människors deltagande i revolutionen, se exempelvis Björklund 1971, s. 20f, 47f, 68, 91.
- 16 Om reseskildrarens positionering eller strategi som vittne, se Arne Melberg, *Resa och skriva. En guide till den moderna reselitteraturen*, Göteborg 2006, s. 27. Han lyfter fram att vittnet vill berätta något som ingen annan sett eller upplevt.
- 17 Kumm 1963, s. 117; Ehnmark 1963, s. 28, 79, 81, 106, 108, 122. Jag har lånat begreppet emotionell gemenskap av medeltidshistorikern Barbara H. Rosenwein, se Barbara H. Rosenwein, »Worrying about Emotion in History» i *American Historical Review* 107:3, s. 842.
- 18 Enligt Melberg följer turisterna alla andra och ser det som

temet som de vidarebefordrade i sina skildringar, även om undantag finns. Andra forskare har också påpekat att människor som själva protesterar mot samhället ofta är ambivalenta till känslor eftersom de många gånger ihärdigt försöker framställa sig som rationella för utomstående.⁴⁷ Men det är tydligt att det personliga mötet med det känslomässiga engagemanget och resenärernas beundran för detta fick betydelse för flera av resenärernas tolkning av den kubanska revolutionen.

Björklunds skildring blir här särskilt intressant eftersom hon uttryckligen beskriver hur hennes känslor var centrala för hennes engagemang för revolutionen. Frågan man ställer sig då blir naturligtvis vad hennes skildring fick för betydelse i det svenska politiska sammanhanget. Vad får egentligen skildringar av denna typ för politiska konsekvenser? Hur mycket

påverkade de solidariteten med och engagemanget för den kubanska revolutionen och påverkade de inställningen till politisk förändring i stort?

Detta kan inte besvaras inom ramen för denna undersökning men en hypotes är att det är just författarnas egna känslomässiga engagemang som är deras styrka för att få igång ett engagemang. De tidiga skildringarna banade på så sätt väg för de senare. Könskodningen av det känslomässiga engagemanget problematiserar dock bilden ytterligare. Vad får det egentligen för konsekvenser när det politiska känslomässiga engagemanget kodas kvinnligt? Emotionalitet är således inte bara ett viktigt perspektiv när politisk turism studeras. Kopplingen känslor och politik är också central för studiet av politiskt engagemang och handling i stort.

anses som »måsten», Melberg 2005, s. 27. Turisten är en föraktad figur och sätts i litteraturen ofta i motsatsställning till resenären. Melberg och många med honom påpekar dock att det är svårt att i praktiken skilja mellan en resenär och turist, s. 27–29.

19 Se till exempel *Cuba* 1969, s. 71f; Allroth m. fl. 1969, s. 102, som särskilt betonar konstnärernas betydelse för spridningen av entusiasmen.

20 Se till exempel Björklund 1971, s. 21, 25, 30, 35, 91.

21 Björklund 1971, s. 25, 35.

22 Björklund 1971, s. 39, 47, 61, 139. Jfr *Kuba* 1972 mars, s. 4, 18, 28, 32, 35, 48.

23 Om positionen eller strategin som emigrant, se Melberg 2005, s. 30f.

24 Björklund 1970, s. 108, 119, 121.

25 Björklund 1970, s. 100f.

26 *Kuba* 1972 mars, s. 3 (cit); *Kuba* 1973 februari, s. 28f; *Kuba* 1974:1, s. 20.

27 Damian J. Fernández diskuterar att passionens politik är särskilt attraktiv för just ungdomen. Den svarar mot gapet mellan livet som det borde vara och livet som det är och ungdomen blir därför som grupp den som bär upp förändringarna, Damián J. Fernández, *Cuba and the politics of passion*, Austin 2000, s. 85.

28 Kumm 1963, s. 11f; Ehnmark 1963, s. 18, 29f, 147 och Björklund 1971, s. 22.

29 Kumm 1963, s. 102f.

30 Ehnmark 1963, s. 24.

31 Lundkvist 1965, s. 58.

32 Lundkvist 1965, s. 59. Om utlänningarnas besvikelse över den strama sexuella moralen, se även Kumm 1963, s. 112 och Björklund 1971, s. 56.

33 Lundkvist 1965, s. 59f.

34 Marina Warner, *Monuments and maidens: the allegory of the female form*, London 1996, kapitel 8 och 9.

35 George L. Mosse, *Nationalism and sexuality: respectability and abnormal sexuality in modern Europe*, New York 1985, s. 90–100.

36 David Spurr, *The rhetoric of empire: colonial discourse in journalism, travel writing, and imperial administration*, Durham 1993, s. 170–183.

37 Björklund 1971, s. 22.

38 Björklund 1971, s. 16, 35.

39 Björklund 1971, s. 21, 23, 38, 63, 95, 121.

40 *Kuba* 1972 mars, s. 39f.

41 Allroth m. fl. 1969, s. 106–114.

42 Se till exempel *Kuba* 1971 december, s. 22; *Kuba* 1972 mars, s. 50.

43 Jens Ljunggren, *Inget land för intellektuella: 68-rörelsen och svenska vänsterintellektuella*, Lund 2009, s. 113–141. Han menar att »60-talsvänsterns framväxt också bör analyseras som uttryck för en politisk emotionaliseringsprocess, för vilken vänsterintellektuella gick i spetsen», s. 256.

44 Agneta Edman, »'Herrgårdslandet'. När välfärd blev överflöd i svenska reseskildringar 1949–1960», i Kim Salomon, Lisbeth Larsson & Håkan Arvidsson (red.), *Hotad idyll: berättelser om svenskt folkhem och kallt krig*, Lund 2004, s. 161–186.

45 Anders Ehnmark, »Fidel Castros mått på folkviljan», *Liberal Debatt* 1963:3; Jørgen Schleimann, »Advokat för Fidel», *Liberal Debatt* 1963:5; Anders Ehnmark, »Demokrati i Tredje världen», *Liberal Debatt* 1963:6. I ytterligare en kritisk artikel i *Aftonbladet* anklagas Ehnmark för att vara en »rasande revolutionsräv», C-A Wachtmeister, »Ett ben i halsen», *Aftonbladet* 29/4 1963.

46 Ljunggren 2009, s. 134–141.

47 Goodwin, Jaspar & Polletta 2001, s. 15.

CHARLOTTE TORNBJER

är historiker verksam vid Lunds universitet. Hon har skrivit om moderskapets betydelse i konstruktionen av en svensk nationell identitet. Hon forskar för närvarande om känslornas roll för politisk mobilisering.

ABSTRACT

Revolution and emotions. Swedish radical tourists in Cuba during the 1960s and the beginning of the 1970s

How do emotions influence political interests? In this article the author analyses Swedish radical tourists travelling to Cuba during the 1960s and the beginning of the 1970s. The travellers were all very fascinated by the emotional commitment to the revolution that they saw among the Cubans. They saw the dancing and the music as an integrated part of the revolution. The early tourists felt themselves to be witnesses to the revolution and they experienced this commitment as a positive force. The visitors at the end of the 1960s and 1970s, however, more often identified themselves with the revolution, but even this group found another emotional community in revolutionary Cuba. And even if emotions were not always seen as something positive in the political debate, it is obvious that among these wholeheartedly radical tourists their emotional experiences influenced their attitudes to the Cuban revolution.